

ศึกษาวิเคราะห์วิมานในวิมานวัตถุ An Analytical Study of Vimana in Vimanavatthu

พระพีร์ญาภพ ธารพานาลี¹

PhrapPreyapob Thanpanalee²

(Received: December 3, 2018; Revised: March 4, 2019; Accepted: March 19, 2019)

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์วิมานในวิมานวัตถุ” มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1. เพื่อศึกษาโครงสร้างเนื้อหาของวิมานวัตถุ 2. เพื่อวิเคราะห์กุศลกรรมเป็นเหตุให้ได้วิมานในวิมานวัตถุ ผลการศึกษาพบว่า วิมานวัตถุ เป็นเรื่องราวของผู้ได้วิมานตามคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ ขุททกนิกาย เล่มที่ 2 หรือในพระไตรปิฎกเล่มที่ 26 ซึ่งวิมานในวิมานวัตถุ มีจำนวน 85 วิมาน เป็นผลมาจากการให้ทาน รักษาศีล 5 ศีล 8 และการเจริญภาวนาเป็นหลัก ทั้งการให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนานี้ ยังเป็นการพัฒนาตนไปสู่เป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ นิพพานได้

คำสำคัญ: กุศลกรรม วิมาน วิมานวัตถุ

Abstract

The research of ‘the Vimana in the Vimanavatthu’ aims to study a content structures of the Vimanavatthu and to analyse meritorious deeds, which lead to attain the Vimana in the Vimanavatthu. The result of this research has reviewed that the Vimanavatthu is a story of people who attained Vimana according to Buddhism in the second book of Khuttakanigaya or in the twenty sixth Tipitaka. There are eighty five Vimanas resulted from keeping the Five Precepts, the Eight Precepts and meditation, including offerings, keeping precepts and meditation. He can still develop himself towards the ultimate goal of Buddhism, which is Nirvana.

Keywords: Kusalakamma, Vimana, Vimanavatthu

¹ นิสิตพุทธศาสนาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

² Ph.D. Student in Buddhist Study, Faculty of Buddhism, Mahachulalongkorn Rajavidyalaya, Chiang Mai Campus.

บทนำ

วิมาน เป็นที่อยู่ของเหล่าเทวดา ซึ่งในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามีเรื่องราวของเทวดาปรากฏอยู่จำนวนมาก เช่นใน เทวตาสังยุต (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539ข, หน้า 1) ที่แสดงให้เห็นถึงความมีอยู่และบทบาทของเทวดา หรือในคัมภีร์อรรถกถา เมื่อได้กล่าวถึงพุทธกิจที่พระพุทธองค์บำเพ็ญ 5 ประการ ก็ระบุความมีอยู่จริงของเทวดาเช่นกัน ได้แก่การตรวจดูสัตว์โลกในเวลาใกล้รุ่ง การบินพบาต ในตอนเช้า การแสดงพระธรรมเทศนาในตอนเย็น การแก้ปัญหพระภิกษุในเวลาพลบค่ำ และการแสดงธรรมแก่เทวดาในเวลาเที่ยงคืน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, อรรถกถา, 2553, หน้า 45-47) ทั้งนี้เมื่อพระพุทธองค์ได้แสดงพระธรรมจักกัปปวัตตนสูตร จึงได้แสดงสถานที่อยู่ของเทวดาไว้อย่างชัดเจน เรียกว่า สวรรค์ 6 ชั้น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539ก, หน้า 24) หรือในคัมภีร์อุปทาน กล่าวถึงวิมานของเทวดาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ว่า สูง 60 โยชน์ กว้าง 30 โยชน์ ซึ่งบุญกรรมสร้างขึ้นอย่างสวยงาม ภายหลังพระสังคีติกจารย์ ได้รวบรวมเรื่องวิมานของเทวดาซึ่งปรากฏในส่วนต่างๆ ของพระไตรปิฎกเข้าด้วยกัน เรียกว่า วิมานวัตถุ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539ค, หน้า 1)

คัมภีร์วิมานวัตถุนี้ เป็นการประมวลเรื่องของผู้ได้วิมาน อยู่ในคัมภีร์ขุททกนิกาย เล่ม 2 พระสูตรตันตปิฎก เล่ม 18 หรือพระไตรปิฎกเล่มที่ 26 โดยวิมานที่ปรากฏในวิมานวัตถุนี้มีจำนวนถึง 85 วิมาน แต่ละวิมานล้วนแตกต่างกัน ผู้ครอบครองวิมานแต่ละหลังก็แตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจใคร่รู้ว่า วิมานที่มีลักษณะต่างกัน เกิดจากมูลเหตุใดบ้าง หรือกุศลกรรมอันทำให้ได้ไปอุบัติในวิมานนั้นๆ เป็นกุศลกรรมชนิดใด เป็นต้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาโครงสร้างเนื้อหาของวิมานวัตถุ
2. เพื่อวิเคราะห์กุศลกรรมเป็นเหตุให้ได้เสวยวิมานในวิมานวัตถุ

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยใช้ พระไตรปิฎก ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิมพ์ในปี พ.ศ. 2539 เป็นหลัก และใช้คัมภีร์อรรถกถาฎีกา ปกรณ์วิเสส ตลอดจนงานนิพนธ์ของพระภิกษุต่างๆ เป็นเอกสารสนับสนุน โดยเมื่อศึกษาเอกสารแล้วจึงรวบรวมข้อมูล และนำมาจัดหมวดหมู่ วิเคราะห์ และเรียบเรียงผลที่ได้จากการวิเคราะห์เป็นตามลำดับๆ ไปตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ การศึกษาโครงสร้างเนื้อหาของวิมานวัตถุ และการอธิบายกุศลกรรมอันเป็นเหตุให้ได้วิมานต่างๆ ได้แก่ การให้ทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนา และกุศลกรรมอื่นๆ

ผลการวิจัย

คำว่า วิมานวัตถุ แยกศัพท์ได้เป็น คำว่า “วิมาน” กับคำว่า “วัตถุ” ซึ่งคำว่า “วิมาน” แปลว่า ที่เล่น ที่รื่นเริงและสถิตอยู่ของเหล่าเทวดา ถือเป็นสถานที่อันประเสริฐ เพราะเกิดขึ้นด้วยอานุภาพแห่งกุศลกรรมของเทวดาผู้เป็นเจ้าของวิมานนั้นๆ วิมานเหล่านั้นจึงรุ่งเรืองสว่างไสวแพรวพราวหลากสี ประดับด้วยรัตนชาติต่างๆ มีรูปทรงอันวิจิตรบรรจง โดยความพิเศษนั้นมีขนาดต่างๆ ที่วัดมี 1 โยชน์บ้าง 2 โยชน์บ้าง 12 โยชน์บ้าง กว่า 12 โยชน์บ้าง เป็นต้น ภายในวิมานเหล่านั้น มีเครื่องประดับตกแต่งสวยงาม และเพียบพร้อม

ด้วยเครื่องอุปโภคบริโภคอันเป็นทิพย์มากมาย ความแตกต่างของวิมานก็ขึ้นอยู่กับบุญบารมีที่เจ้าของวิมานได้สั่งสมเอาไว้เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ เช่น วิมานทองคำบ้าง วิมานเงินบ้าง วิมานแก้วมณีบ้าง วิมานแก้วไพฑูรย์ และวิมานแก้วพลี เป็นต้น ส่วนคำว่า “วัตถุ” ในที่นี้ แปลว่า เหตุ หมายถึง เหตุที่อำนวยความสะดวกให้กับเหล่าเทวดา ให้ได้รูปสมบัติ โภคสมบัติ บริวารสมบัติ เป็นต้น และบังเกิดอยู่ในวิมานนั้น

ดังนั้นคำว่า “วิมานวัตถุ” แปลว่า เหตุให้ได้ซึ่งวิมาน มีนัยหมายถึง เรื่องของผู้เกิดในวิมาน ซึ่งได้ประมวลเป็นเรื่องประวัติของพวกเทพธิดาและเทพบุตร ผู้เกิดในวิมานหรือได้วิมานว่าได้สร้างกุศลกรรมอะไรไว้ จึงได้วิมานเช่นนั้น

โครงสร้างเนื้อหาของวิมานวัตถุ

พบว่า โครงสร้างเนื้อหาของวิมานวัตถุ ถูกจำแนกไว้ด้วยลักษณะของวิมาน และลักษณะกุศลกรรม ดังนี้

1. **ประเภทของวิมาน** แบ่งได้เป็นอิตถิวิมาน และบุริสวิมาน วิมานแต่ละหลัง ต่างก็มีสีและฐานฐาน วิจิตรพิสดารมากน้อยต่างกัน ขึ้นอยู่กับกุศลกรรมในอดีตที่ได้กระทำไว้ โดยอิตถิวิมาน หมายถึง วิมานของเทพธิดา หรือสถานที่ที่อยู่ส่วนตัวของเทพธิดา มีจำนวน 50 หลัง และบุริสวิมาน หมายถึง วิมานของเทพบุตร หรือสถานที่ที่อยู่ส่วนตัวของเทพบุตร มีจำนวน 35 หลัง

2. **วิมานแบ่งตามวรรค** ในวิมานแต่ละประเภท ยังถูกแบ่งออกเป็นลักษณะย่อยๆ เรียกว่า วรรค ประกอบด้วย 7 วรรค โดยอิตถิวิมานประกอบด้วย 4 วรรค ได้แก่ (1) ปิฐุวรรค (2) จิตตลดาวรรค (3) ปารีจัตตถวรรค (4) มัญชิภูฏวรรค ที่เหลืออีก 3 วรรคเป็นบุริสวิมาน ได้แก่ (1) มหารถวรรค (2) ปายาสิกวรรค และ (3) สุนิกขิตถวรรค มีรายละเอียดดังนี้

ก. ปิฐุวรรค หรือหมวดว่าด้วยตั่ง มีเนื้อหากล่าวถึงอันสงสของการถวตั่งให้ภิกษุ นั่งฉันอาหาร จะได้วิมานอันมีลักษณะแบบตั่ง

ข. จิตตลดาวรรค หรือหมวดว่าด้วยสวนจิตลดดาในสวรรค์ชั้นดาวตั่งสของเหล่าเทวดา

ค. ปารีจัตตถวรรค หรือหมวดว่าด้วยดอกปารีชาติ

ง. มัญชิภูฏวรรค หรือหมวดว่าด้วยวิมานแก้วพลีสีแดง

จ. มหารถวรรค หรือหมวดว่าด้วยรถใหญ่ ว่าด้วยวิมานที่มีรถใหญ่เทียมม้า 1,000 ตัว

ฉ. ปายาสิกวรรค หรือหมวดว่าด้วยเทพบุตรผู้เคยเป็นคนรับใช้เจ้าปายาสี มีเนื้อหากล่าวถึงวิมานอันเกิดขึ้นแก่ขุนคลังของเจ้าปายาสี ที่ชื้ออูดตระ

ช. สุนิกขิตถวรรค หรือหมวดว่าด้วยเทพบุตรผู้จัดดอกไม้ให้เป็นระเบียบ

3. **วิมานแบ่งตามลักษณะ** แบ่งได้ 9 ลักษณะ ดังนี้ 1. วิมานที่เป็นตั่ง (ที่สำหรับนั่ง ไม่มีพนักพิง) ในวิมานตั่งนั้นก็มิวิมานตั่งทองคำ, วิมานตั่งแก้วไพฑูรย์ 2. วิมานที่เป็นข้าง คือ วิมานที่มีข้างเป็นพาหนะ 3. วิมานที่เป็นเรือ คือ วิมานที่มีเรือเป็นพาหนะ 4. วิมานที่เป็นบัลลังก์ 5. วิมานที่เป็นแก้วพลี 6. วิมานที่เป็นปราสาท 7. วิมานที่เป็นรถเทียมม้า 8. วิมานที่เป็นสวน และ 9. วิมานที่เป็นภูเขาทองคำ

ทั้งนี้พบว่าวิมานส่วนใหญ่อยู่ในสวรรค์ชั้นดาวตั่งส และได้บอกขนาดที่ชัดเจน ว่ามีขนาดใหญ่ ขนาดเล็กมากน้อยเพียงใด วิธีการบอกลักษณะของวิมานมักบอกด้วยปริมาณของสิ่งของหรือการประดับ ตกแต่งในวิมานนั้นๆ เช่น เป็นวิมานที่มีสวน ในสวนมีต้นไม้ต่างๆ หรือเป็นวิมานรถเทียมม้า ก็ใช้ม้าเทียม 1,000 ตัว เป็นต้น

กุศลกรรมเป็นเหตุให้ได้สวยวิมานในวิมานวัตถุ

จากการวิเคราะห์กุศลกรรมในวิมานวัตถุพบว่า วิมานที่เกิดจากการให้ทานมีจำนวน 68 วิมาน โดยแบ่งเป็นวิมานที่เกิดจากการให้ทานเพียงอย่างเดียวจำนวน 53 วิมาน และวิมานอันเกิดจากการให้ทาน รวมกับการทำกุศลกรรมอื่นๆ มีจำนวน 15 วิมาน วิมานที่เกิดจากการรักษาศีลและมีกุศลกรรมอื่นๆ ร่วมด้วย มีจำนวน 20 วิมาน และวิมานที่เกิดจากการเจริญภาวนา และมีกุศลกรรมอื่นๆ ร่วมด้วย มีจำนวน 4 วิมาน และวิมานที่เกิดจากกุศลกรรมอื่นๆ ที่มี การให้ทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนาร่วมด้วย มีจำนวน 18 วิมาน มีรายละเอียดดังนี้

1. วิมานที่เกิดจากกุศลกรรมการให้ทาน

การให้ทานที่ปรากฏในวิมานต่างๆ เช่น การถวายข้าวน้ำโภชนาหาร ตั้ง ผ้า น้ำล้างเท้า ประทีปคบ ขนมห อ้อย เมล็ดงา สลากภัตร ดอกไม้ เสนาสนะวิหาร เข็ม ทำถนบน เป็นต้น ในวิมานวัตถุกล่าวถึงอันถึงสว่า เมื่อสิ้นชีพไปแล้ว ผลบุญนี้จะเป็นหนทางนำไปสู่สุคติในสัมปรายภพ คือ บังเกิดในสวรรค์ชั้นต่างๆ มีชั้น ดาวดึงส์ และได้อยู่ในวิมานชั้นต่างๆ เป็นต้น

ตัวอย่างของผู้ถวายทานตามที่ปรากฏในวิมานวัตถุ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1 ปฐมปีฐวิมาน มีเนื้อเรื่องโดยย่อว่า หญิงชาวสวตถิได้จัดตั้งถวายให้พระเถระรูปหนึ่ง ซึ่งบิดนทาตมาถึงเรือนของตน ให้ได้นั่งฉันภัตตอาหาร และในโอกาสนั้นนางได้กราบ ได้ถวายข้าวและน้ำ ตามกำลังทรัพย์ และปฏิบัติรับใช้พระเถระจนฉันเสร็จ ต่อมาภายหลังนางได้เสียชีวิตลง ได้บังเกิดเป็นเทพธิดา ได้วิมานตั้งทองคำ ขนาด 12 โยชน์ ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ตัวอย่างที่ 2 ปฐมนาววิมาน เป็นเรื่องราวของวิมานที่มีเรือเป็นพาหนะในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ อันเกิดขึ้นแก่หญิงชาวกรุงสวตถิ เพราะได้เห็นภิกษุหลายรูป กำลังเหน็ดเหนื่อยและกระหายน้ำ จึงขมิ้มมัน จัดหาน้ำดื่มไปถวายด้วยมือตนเอง

ตัวอย่างที่ 3 ติลทักขินวิมาน คือ วิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงชาวกรุงราชคฤห์ผู้ถวายเมล็ดงาแด่ พระผู้มีพระภาคเจ้า โดยได้วิมานทองคำขนาด 12 โยชน์ ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ตัวอย่างที่ 4 อุกุทายิกาวิมาน คือ วิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงสะเ้าชาวกรุงราชคฤห์ ผู้ถวายท่อนอ้อยแด่ ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระก่อนถูกแม่ผู้ตีด้วยตั้งจนเสียชีวิต หญิงผู้นี้ได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เป็นต้น

ดังนั้นวิมานที่เกิดจากการกุศลกรรมให้ทานในวิมานวัตถุ สามารถแบ่งออกตามปัจจัย 4 คือ

1. การให้ทานด้วยอาหาร น้ำดื่ม
2. การให้ทานด้วยที่อยู่อาศัย เสนาสนะ เครื่องใช้สอย
3. การให้ทานด้วย เครื่องนุ่งห่ม
4. การให้ทานด้วยยารักษาโรค

2. วิมานที่เกิดจากกุศลกรรมรักษาศีล

การรักษาศีลเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ได้วิมานในวิมานวัตถุ ทั้งนี้พบว่า การรักษาศีล 5 และรักษาศีล 8 มีความสำคัญซึ่งสามารถทำให้บุคคลไปเกิดเป็นมนุษย์ที่มีคุณธรรม หรือเป็นเทวดา อยู่ในวิมานได้

ตัวอย่างของผู้รักษาศิลตามทีปรากฏในวิมานวัตถุ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1 โสณทินนาวิมาน คือ วิมานที่เกิดขึ้นแก่นางโสณทินนาอุบาสิกาที่รักษาอุโบสถศีลเป็นประจำ นางปฏิบัติธรรมจนได้บรรลุโสดาปัตติผล รวมทั้งได้ถวายทานแด่พระอริยสงฆ์ด้วยความเคารพ เหตุที่กระทำนี้ นางจึงได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ตัวอย่างที่ 2 ปฐมปติพพาวิมาน คือ วิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงชาวเมืองสาวัตถี ที่ซื่อสัตย์ต่อสามี เป็นผู้รักษาศีล ช่วยเหลือผู้อื่น ถวายข้าวและน้ำเป็นอันมากด้วยความเคารพ อานิสงส์ที่ได้ คือ วิมานที่คาดด้วยบุปผชาตินารีนรมย์ มีนกกานาพันธุ์ส่งเสียงไพเราะ

ตัวอย่างที่ 3 ภัททิติกาวิมาน คือ วิมานที่เกิดขึ้นแก่นางภัททิติกากุบาสิกา ที่ได้ฟังธรรม ปฏิบัติอยู่ในกุศลกรรมบถ คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ เป็นต้น รักษาอุโบสถศีลประจำ และได้ถวายภัตตาหารแด่พระสารีบุตรเถระและพระมหาโมคคัลลานเถระ การกระทำนี้ทำให้นางได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ตัวอย่างที่ 4 ลขุมวิมาน คือ วิมานที่เกิดขึ้นแก่นางลขума ซึ่งมีบ้านตั้งอยู่ใกล้ทางออกประตูบ้านชาวประมง เพราะได้รักษาศีล ให้ทาน และปฏิบัติธรรมจนบรรลุโสดาบัน จึงไปเกิดในวิมานใหญ่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ดังนั้นวิมานที่เกิดจากการกุศลกรรมกรรักษาศีลในวิมานวัตถุ เป็นการรักษาศีล 5 และศีล 8 เหตุที่ทำให้ผู้รักษาศีลไปเกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นั้น เนื่องจากศีลเป็นหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา ผู้รักษาศีลย่อมควบคุมกาย วาจา ใจ ของตนเองไม่ให้ตกไปสู่อบายได้

3. วิมานที่เกิดจากกุศลกรรมกรภาวนา

การเจริญภาวนาเป็นการฝึกฝนจิตของมนุษย์ ให้มีสติสัมปชัญญะที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ในวิมานวัตถุกล่าวว่า เมื่อจิตมีสมาธิตั้งดำรงมั่น ย่อมเป็นประโยชน์และมีอานิสงส์มาก

ตัวอย่างของการเจริญภาวนาตามทีปรากฏในวิมานวัตถุ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1 อุตตราวิมาน คือ วิมานที่เกิดขึ้นแก่อุตตรา ซึ่งเป็นธิดาของปุลณเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ นางได้เจริญภาวนาขณะฟังธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จนบรรลุสกทาคามีผล

ตัวอย่างที่ 2 สิริมาวิมาน คือ วิมานที่เกิดขึ้นแก่นางสิริมา โสภณีนีในกรุงราชคฤห์ ซึ่งเป็นน้องสาวของหมอชีวกโกมารภัจจ์ นางได้ฟังธรรมจากพระผู้มีพระภาคและได้บรรลุโสดาปัตติผล ในคราวเดียวกับนางอุตตราได้บรรลุสกทาคามีผล วิมานของนางรุ่งเรืองในสวรรค์ชั้นนิมมานรดี

ตัวอย่างที่ 3 เปสการียวิมาน คือ วิมานที่เกิดขึ้นแก่ธิดาช่างหูก ชาวกรุงพาราณสี เป็นวิมานที่มีเสาทำด้วยแก้วไพฑูรย์เปล่งแสงเรืองรองอยู่เป็นนิตย์ มีต้นไม้ทองขึ้นอยู่โดยรอบ ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ สาเหตุเนื่องจากนางได้ปฏิบัติธรรมกรรมฐาน จนบรรลุโสดาปัตติผล

ตัวอย่างที่ 4 ทาสีวิมาน คือ วิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงคนใช้ ที่ได้เจริญกรรมฐานจนบรรลุโสดาปัตติผล นางจึงไปเกิดเป็นเทพธิดามีรัศมีสว่างไสวดูจดวงประกายพิริบ มีบริวารห้อมล้อม เทียบชมสวนจิตรลดาในชั้นดาวดึงส์

การเจริญภาวนาเป็นเหตุให้ได้วิมานนั้น ในวิมานวัตถุไม่ได้ระบุชัดเจนว่าเป็นการเจริญภาวนารูปแบบใด แต่จะกล่าวในภาพรวมว่า การเจริญภาวนาร่วมกับการได้ฟังธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าโดยตรง มีผลทำให้ได้เกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ทั้งนี้การเจริญภาวนาในพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น การเจริญสมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน การที่ผู้เจริญสมถภาวนา ย่อมได้สมาธิ อุบายสงบจิต และผู้เจริญวิปัสสนาภาวนา ย่อมได้ปัญญา และการบรรลุผลตามระดับสติปัญญา ดังนั้นกุศลกรรมกรเจริญภาวนาจึงได้วิมานในสวรรค์ที่ต่างกัน เพราะเนื่องด้วยกุศลกรรมอื่นๆ ที่ประกอบพร้อมด้วยเป็นสิ่งจำแนกให้ได้วิมานต่างกัน

4. วิมานที่เกิดจากกุศลกรรมอื่นๆ

กุศลกรรมอื่นๆ นอกจากการให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนา ทำให้ได้วิมานในวิมานวัตถุ ได้แก่ การได้กราบไหว้พระยุคลบาทพระพุทธเจ้า, การเลื่อมใสในสุรเสียงของพระพุทธเจ้า, การขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง, การเชื่อเชิดชวักขวนผู้อื่นให้ทำบุญ, การปฏิบัติดูแลเลี้ยงดูบิดามารดา, การไหว้รัตนเจดีย์ บูชาพระบรมสารีริกธาตุ, การกลับใจเป็นสัมมาทิฐิ เป็นต้น

ตัวอย่างวิมานที่เกิดจากกุศลกรรมอื่นๆที่ปรากฏในวิมานวัตถุ

ตัวอย่างที่ 1 จันทาลวิมาน คือ วิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงจันทาล ผู้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ซึ่งได้กราบไหว้พระพุทธเจ้า

ตัวอย่างที่ 2 วันทวิมาน คือ วิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงผู้กราบไหว้สมณะ นางเกิดศรัทธาเลื่อมใสได้กราบลงแล้วยืน ประคองอัญชลิไว้เหนือศีรษะจนภิกษุเหล่านั้น เดินลับตาไป

ตัวอย่างที่ 3 ฉัตตมาถวิมาน คือ วิมานที่เกิดขึ้นแก่ฉัตตมาถพ ผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ เพราะได้พบพระผู้มีพระภาคและประกาศตนขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง

ตัวอย่างที่ 4 ทวารपालวิมาน คือ วิมานที่เกิดขึ้นแก่คนเฝ้าประตู ผู้ชักชวนคนทำบุญ เพราะเป็นผู้คอยเปิดประตูนิมนต์ภิกษุให้เข้ามารับบิณฑบาตที่เรือนนั้น

ตัวอย่างที่ 5 มัญญุกถวิมาน คือ วิมานที่เกิดขึ้นแก่มัญญุกถ ผู้ทำจิตให้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า เพราะได้เห็นพระพุทธเจ้าเสด็จมาปรากฏ เกิดความเลื่อมใส ประคองอัญชลิแล้วตายไปในขณะที่ปิดโสมนัส ที่มีโอกาสถวายอัญชลีกรรมแต่พระผู้มีพระภาคเป็นครั้งแรกในชีวิต

ตัวอย่างที่ 6 นาควิมาน คือ วิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงผู้ถวายผ้าคู่หนึ่ง และถวายอภิวาทพระยุคลบาทแด่พระพุทธเจ้า

ตัวอย่างที่ 7 เสริสสทวิมาน คือ วิมานไม่ซีกที่เกิดขึ้นแก่เจ้าปายาลิ เพราะได้สนทนารธรรมกับท่านพระกุมารกัสสปเถระ จนกลับใจจากมิจฉาทิฐิ มานับถือพระพุทธศาสนา

การได้บังเกิดในวิมาน นอกจากการให้ทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนา ก็มีวิมานอื่นๆ ในวิมานวัตถุที่เกิดขึ้นเพราะความเลื่อมใสศรัทธา เช่น การเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า การขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง รวมถึงการทำความเห็นให้ถูกต้อง ด้วยคุณความดีต่างๆ ย่อมทำให้ได้บังเกิดในวิมานต่างๆ ตามแต่กุศลกรรมนั้นๆ

ด้วยเหตุนี้วิมานวัตถุจึงเป็นเรื่องราวของผู้ที่ได้ไปเกิดในวิมานจำนวน 85 เรื่อง ซึ่งส่วนใหญ่เจ้าของวิมานเป็นผู้เล่าเอง ผู้ถามมีหลากหลาย อาทิ พระผู้มีพระภาคเจ้า ในกรณีที่เทวดานั้นๆ ลงมาเฝ้า หรือท้าวสักกธามเทวดาเหล่านั้น เมื่อทรงทราบประวัติของวิมานใดแล้วก็ตรัสบอกแก่ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระ ในกาลต่อมา ทั้งยังมีภิกษุถามกันเองของเทวดาด้วยเช่นกัน แต่ส่วนใหญ่ เป็นการถามโดยพระมหาโมคคัลลานเถระ

สรุปและอภิปรายผล

วิมานวัตถุ เป็นเรื่องราวผู้ได้วิมาน อยู่ในคัมภีร์ขุททกนิกาย เล่มที่ 2 พระสูตรตันตปิฎก เล่มที่ 18 หรือพระไตรปิฎกเล่มที่ 26 ของพระไตรปิฎกฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 จากการวิเคราะห์วิมานวัตถุ พบว่า

โครงสร้างเนื้อหาถูกจัดแบ่งไว้ตาม (1) ประเภทวิมาน ได้แก่ อิตถีวิมาน หรือวิมานของเทพธิดา และปริสสวิมาน หรือวิมานของเทพบุตร (2) วรรคของวิมาน มี 7 วรรค ได้แก่ ปฐววรรค จิตตลดาวรรค ปาริจัตตถววรรค มัญชิภูสววรรค มหารถววรรค ปายาสีถววรรค และสุนิกขิตถววรรค (3) วิมานแบ่งตามชื่อวิมาน มีจำนวน 85 วิมาน เป็นอิตถีวิมาน จำนวน 50 วิมาน และเป็นปริสสวิมาน จำนวน 35 วิมาน ซึ่งจัดเป็นหมวดหมู่ลงใน 7 วรรค

วิมานเกิดขึ้นจากการประกอบกุศลกรรม คือ การให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา โดยกุศลกรรม หรือ กรรมดีนั้น เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ อันเป็นหลักแห่งการบำเพ็ญบุญ เป็นเหตุหรือเป็นรากแก้วแห่งการทำความดีในทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เจริญออกงาม ในทางพระพุทธศาสนาได้แบ่งบุญกิริยาวัตถุออกเป็น 3 คือ 1. ทานมัย คือ บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน 2. ศีลมัย คือ บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล และ 3. ภาวนามัย คือ บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา ดังนั้น การให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนา ย่อมมีอานิสงส์มากตามกุศลกรรมที่ได้กระทำเอาไว้ และการได้รับอานิสงส์แห่งกุศลกรรม จึงเป็นเหตุให้ได้เสวยวิมานต่างๆ โดยวิมานที่เกิดจากกุศลกรรมกรการให้ทาน มีจำนวน 68 วิมาน วิมานที่เกิดจากกุศลกรรมกรการรักษาศีล มีจำนวน 20 วิมาน และวิมานที่เกิดจากกุศลกรรมกรเจริญภาวนา มีจำนวน 4 วิมาน นอกจากนี้ยังมีวิมานที่เกิดจากการประกอบกุศลกรรมอื่นๆ อีกจำนวน 18 วิมาน โดยกุศลกรรมอื่นๆนี้สามารถสังเคราะห์เข้าในบุญกิริยาวัตถุ 10 ได้ซึ่งเกิดจากการขยายความจากบุญกิริยาวัตถุ 3 นั้นเอง

ทั้งนี้เป็นที่น่าสังเกตว่า จำนวนวิมานในอิตถีวิมานมีจำนวนมากกว่าจำนวนปริสสวิมานอย่างเห็นได้ชัด แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงได้สร้างสมความดีในรูปแบบของทาน ศีล ภาวนา และกุศลกรรมอื่นๆ มากกว่าผู้ชายมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ในปัจจุบัน ที่ผู้หญิงเข้าวัดทำบุญมากกว่าผู้ชาย นอกจาก ทาน ศีล ภาวนา จะเป็นเหตุให้ได้วิมานต่างๆ ภายหลังการสิ้นชีวิตแล้ว ในขณะที่ยังมีชีวิตนั้น ทาน ศีล ภาวนา ยังช่วยทำให้คุณภาพชีวิตของมนุษย์ดีขึ้น มีความสมบูรณ์ ทั้งทางด้านร่างกายและความเป็นอยู่ที่ดี ไม่ตระหนี่ มีสำรวมระวังในศีล และพัฒนาปัญญาไปสู่ความคิดที่จะออกจากทุกข์ได้ในที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบบุญกรรมที่ปรากฏในวิมานวัตถุกับแปดวัตถุ
2. ควรมีการศึกษาแนวคิดลักษณะวิมานที่ปรากฏในวิมานวัตถุที่มีผลต่อการสร้างงานศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนา
3. ควรศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมในวิมานวัตถุที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยูรย์ ปยุตโต). (2543). **พจนานุกรม พุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ). (2536). **พระสุตตันตปิฎก เล่ม 1**. กรุงเทพมหานคร ; โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____ . (2539 ก). **พระไตรปิฎกภาษาไทย**. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. วินัยปิฎก มหาวรรค. เล่มที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____ . (2539 ข). **พระไตรปิฎกภาษาไทย**. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย. เล่มที่ 15. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____ . (2539 ค). **พระไตรปิฎกภาษาไทย**. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ. เล่มที่ 26. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____ . (2553). **อรรถกถาภาษาไทย**. ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี สीलขันธวรรคอรรถกถา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.